

ตอนที่สาม

สำนวน

บทที่ 8

สำนวนที่มีใช้ในภาษาสมัยก่อน

คำว่าสำนวน (1) ในที่นี้หมายถึง สำนวนโวหารต่าง ๆ คำกล่าว สุภาษิต และคำพังเพย ลักษณะสำนวนที่มีใช้ในภาษาร้อยแก้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6 นั้น ในสมัยปัจจุบันปรากฏว่า บางสำนวนยังคงมีใช้อยู่ บางสำนวนไม่มีที่ใช้แล้ว สำนวนที่ยังคงมีใช้อยู่ นั้นอาจใช้เหมือนในสมัยก่อนทุกประการ หรืออาจมีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป ในตอนที่สามนี้จะเป็นการ เปรียบเทียบสำนวนสมัยก่อนกับสมัยปัจจุบันในลักษณะดังกล่าวนี้

ยังมีสำนวนอีกประเภทหนึ่งที่นิยมใช้มากทั้งในภาษาสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน คือ สำนวนความเปรียบ ซึ่งอาจจะอธิบายรวมไปกับสำนวนแบบอื่น ๆ ได้ แต่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์นี้เห็นว่า เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และมีลักษณะ เฉพาะนอกเหนือไปจากลักษณะที่รวมกันอยู่กับสำนวนแบบอื่น ๆ เพื่อความสะดวกในการอธิบายจึงควรแยกพิจารณาเป็นอีกหัวข้อหนึ่ง ดังนั้น ในตอนที่สามนี้จึงได้แยกเปรียบเทียบลักษณะสำนวนเป็น 3 เรื่อง คือ

- 8.1 สำนวนที่ยังคงมีใช้อยู่ในปัจจุบันแต่มีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป
- 8.2 สำนวนซึ่งมีใช้เฉพาะสมัยก่อน
- 8.3 สำนวนความเปรียบ

---

¹ คำว่า สำนวน มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "น. โวหาร, ทำนองพูด, ถ้อยคำที่เรียบเรียง; ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้ เป็นภาษาที่ถูกต้อง, การแสดง ถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ หรือหนังสือแบบหนึ่ง ๆ, ลักษณะนาม ใช้เรียกข้อความรายหนึ่ง ๆ" วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ใช้คำว่า สำนวน ในความหมายตาม พจนานุกรม ๆ ว่า "การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ"

8.1 สำนวนที่ยังคงมีใช้อยู่ในปัจจุบันแต่มีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป

สำนวนที่มีใช้ในภาษาร้อยแก้วสมัยก่อน และยังคงมีใช้อยู่ในสมัยปัจจุบัน มี 2 ประเภท
คือ

8.1.1 สำนวนที่ใช้ในความหมายเหมือนกันทั้งในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน

8.1.2 สำนวนที่มีถ้อยคำซึ่งเป็นส่วนประกอบเหมือนกันทั้งในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน แต่ใช้ในความหมายคนละความหมาย

8.1.1 สำนวนที่ใช้ในความหมายเหมือนกันทั้งในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน สำนวนประเภทนี้ อาจมีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันอยู่เพียงคำเดียว หรือมากกว่าหนึ่งคำก็ได้

8.1.1.1 สำนวนที่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันอยู่เพียงคำเดียว

คำต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสำนวน และใช้ต่างกันอยู่เพียงคำเดียวนี้มี 2 ลักษณะ คือ

8.1.1.1.1 คำที่ต่างกันในส่วนนั้น ๆ เป็นคำคนละคำ

8.1.1.1.2 จำนวนคำในส่วนนั้น ๆ มากหรือน้อยกว่ากันอยู่หนึ่งคำ

8.1.1.1.1 คำที่ต่างกันในส่วนนั้น ๆ เป็นคำคนละคำ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของสำนวนที่ใช้ในความหมายเหมือนกันทั้งในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน แต่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันอยู่เพียงคำเดียว และคำที่ต่างกันนั้นเป็นคำคนละคำ เช่น

กุนนถ่อสิน

(สมัยก่อน)

ใช้

กุนนถ่อสิน

(ปัจจุบัน)

ใช้

กุนนถ่มสิน

เช่น “นายแดงคาชายชาคพุนจนตองกุนนถ่มสิน

นายคำ”

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "มาตราหนึ่ง กุหนี่ถ่อสิ้นทานก็ดี ชายตัวไวแก่ทานเป็นเงิน
 มากน้อยเท่าใดก็ดี มิได้ไชนี่ แลตัวมิไคยรับไชทานชานาน" (3 กฏ. 78)

"กล่าวถึงกฎกุหนี่ถ่อสิ้นกันแล้วแลเอาตนเป็นคอกไค้

5 มาตราเท่านั้น" (3 กฏ. 79)

สำนวนว่า กุหนี่ถ่อสิ้น ในตัวอย่างเหล่านี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับ
 สำนวนว่า กุหนี่เข้มสิน ในปัจจุบัน คือหมายถึง "กุก้มเงิน"

๕. คอคาตอเถียง

(สมัยก่อน) ใช้ คอคาตอเถียง

(ปัจจุบัน) ใช้ คอดอเถียง เช่น "ทานไมควรคอดอเถียงกับเขาเลย"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ลูกขุนผู้ใดขุนคาบห้ามปรามมิฟังคอคาตอเถียงไซ้ มีโทษ
 3 ประการ" (1 กฏ. 75)

สำนวนว่า คอคาตอเถียง ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับ
 สำนวนว่า คอดอเถียง ในปัจจุบัน คือหมายถึง "เถียงอย่างไม่ยอมยุดิ"

๕. บ้านเบง

(สมัยก่อน) ใช้ บ้านเบง

(ปัจจุบัน) ใช้ บ้านเบง เช่น "คอกไม่นานาพรรคต่างก็บ้านเบงรับแสงแดด
 ยามเช้า"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ริมรอบขอบสระนั้น มีพรรคทุมาสามฝั่งไม้อ้นครุณขึ้น
 เรียงเรียบเป็นระเบียบใบกานกิงยอดอรชร บ้านเบงซึ่งเกสร
 กลีบกลิ่นทิพบุบผาหอมขจรรินรอบบริเวณทิพยพิมานสถานควรจะ
 ทศนาการจำเริญใจ" (1 กฏ. 44)

สำนวนว่า บานแยง ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับสำนวนว่า บานแยง ในปัจจุบัน คือหมายถึง "ดอกไม้ที่กำลังบานเต็มที่" อันที่จริงสำนวนสมัยก่อนคือ บานแยง หรือ แยงบาน น่าจะเหมาะกว่าสำนวนในสมัยปัจจุบัน คือ บานแยง หรือ แยงบาน เพราะสำนวนว่า บานแยง นั้น ให้ความพ้องกับดอกไม้ที่กำลังแยงบานที่ละกลีบ ๆ จนเต็มที่ เป็นลักษณะที่สมจริงตามธรรมชาติ

หมายเหตุ ในหนังสือวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ "สมุทโฆษคำฉันท์" และ "โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช" เมื่อกล่าวถึงอาการที่ดอกไม้บานจะใช้ว่า บานแยง เช่นเดียวกับตัวอย่างในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งกล่าวมาแล้ว เช่น

ตัวอย่างในสมุทโฆษคำฉันท์

อำมาตยะมนตรี	พลพิริยะตาลง
อรอาบในสระบง	กชแกวอันแยงบาน (2)

ตัวอย่างในโคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สวนศรีพุกษชาติชอย	หลายพรรณ
งามคอกดวงไบบัน	คดเค้เกล้า
คือจิตรสดาวลัย	วชิราช
<u>บานแยง</u> คนจรสเร่า	เฟื่องฟุ้งจรถวาย ฯ (3)

² พระมหาราชครู, สมุทโฆษคำฉันท์ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2493), หน้า 60

³ พระศรีมโหสถ, บทกวีนิพนธ์ของพระศรีมโหสถ (พระนคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2502), หน้า 6

4. บ้านนอกชอบนา

(สมัยก่อน) ใช้ บ้านนอกชอบนา

(ปัจจุบัน) ใช้ บ้านนอกชอกนา เช่น "ข้าพเจ้ามาจากบ้านนอกชอกนายังไม่รู้จักถนนหนทางในกรุงเทพฯ" หรือ "ข้าพเจ้าเป็นคนบ้านนอกชอกนา"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 "เขาคกลงใจไม่ไค้ที่จะทิ้งเมืองไปอยู่ตามบ้านนอกชอบนา" (โคลนาคัดล่อ. 37-8)

ส่วนวนว่า บ้านนอกชอบนา ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับ ส่วนวนว่า บ้านนอกชอกนา ในปัจจุบัน คือ บ้านนอกชอกนา มีความหมายตามพจนานุกรม ส่วนวนโวหารไทย (4) ว่า "บ้านนอกที่อยู่ชอกนา" (ชอก แปลว่า ชอก)

รบราฆ่าแกง

(สมัยก่อน) ใช้ รบราฆ่าแกง

(ปัจจุบัน) ใช้ รบราฆ่าฟัน เช่น "เมื่อเกิดการจลาจลขึ้นในประเทศ คนชาติเดียวกันกลับต้องรบราฆ่าฟันกันเอง"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "พระยาธรรมศักดิ์วาราราชการบ้านเมือง เติมก็คิดจะมอบราชสมบัติถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่ภายหลังมาดูอำนาจแก่ความโลก จึงได้เกิดรบราฆ่าแกงกันขึ้นกับกรมพระราชวังหลัง" (บรมราโชวาท. 3)

ส่วนวนว่า รบราฆ่าแกง ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับ ส่วนวนว่า รบราฆ่าฟัน ในปัจจุบัน คือหมายถึง "รบกันจนถึงตาย"

4 เจื้อ สตะเวทิน, พจนานุกรมส่วนวนโวหารไทย (ธนบุรี: ธนบุรีศึกษา, 2507)

วามือวาตั้น

(สมัยก่อน) ใช้ วามือวาตั้น

(ปัจจุบัน) ใช้ วามือวางตั้น เช่น "นายแดงนึกใจกับหัวหน้าจึงวางมือวางตั้น
ไม่ยอมช่วยกิจการนั้นต่อไป"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "ซึ่งเห็นเป็นเสมือนเลือดจะคอยกินอยู่นั้น ไซ้ว่าเราตาพวกเรา
ไม่รู้ตัวเมื่อใด มีแต่จะกล้วมากเกินไปจนวามือวาตั้น" (พระเสด็จ. 106)

"เกี้ยวนี้ต้องอาศัยการตักเตือนอย่าให้วามือวาตั้นนั้น
เป็นการหนักมิใช่เล่น" (พระเสด็จ. 106)

"แต่บางคนโลดปรังไม่ทันตาไม่เอื้อเพื่อที่จะคิดการให้
ยึกยาว หวังแต่จะให้พินความลำบากและให้เป็นการเรียบร้อย
อย่างเดียว ก็วามือวาตั้นให้จนปรังมีอำนาจเกินไป" (พระเสด็จ. 294)

ส่วนว่า วามือวาตั้น ในตัวอย่างเหล่านี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับ
ส่วนว่า วางมือวางตั้น ในปัจจุบัน คือหมายถึง "เลิก หรือไม่ยอมทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง"

สุจนเย็บตา

(สมัยก่อน) ใช้ สุจนเย็บตา

(ปัจจุบัน) ใช้ สุจนยิบตา เช่น "แม่ว่าเขาจะตัวเล็กแต่เขาก็สุจนยิบตา"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "แสดงกรรมคราวนี้ถึงยิบจะทำไถ่อย่างไร ๆ นา
ที่ฉันจะไม่ยอมแพ้โดยง่าย เพราะถ้ายอมแพ้ เงินจะเสีย
เกียรติยศเป็นอย่างยิ่ง คงจะตั้งหน้าสุ้อย่างที่เรียกว่า
จนเย็บตา"

(วชิรญาณ. 1/52)

สำนวนว่า สู้จนเย็บตา ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับ สู้จนยิบตา ในปัจจุบัน คือ ตรงตามหนังสือ "กวีโวหารโบราณคดี" ว่า หมายถึงการชนไก่ เจ้าของไก่ไม่ยอมแพ แม่ไก่ของตนจะถูกเคี้ยวของไก่ฝ่ายตรงข้าม จนเลือดโชก ถูกแข้งตีจนตาคิดก็ยังไม่ยอมแพ้จนกระทั่งตาเปิดเพื่อชนกันต่อไป เพราะวิสัย ไก่นั้น ถ้าเจ้าของไม่แยกยอมแพ้แล้ว ยอมสู้ตายคาสั่งเวียน นี่เป็นความหมายที่มาของคำ "สู้จนเย็บตา" (5)

เสียความคิด

(สมัยก่อน) ใช้ เสียความคิด

(ปัจจุบัน) ใช้ เสียรู้

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "พอเที่ยวหุ่ยซึ่งแตกไปตั้งของสมุททหารอยู่ ณ เขาบองหยงนั้น ภูเนื่อความว่า ดีไประสำราสายเสียความคิดคั่นเตงแล้ว เที่ยวหุ่ย ก็รีบยกทหารตามไปเมืองเสียวพาย" (สาม. 287)

"ขณะนั้นใจโง่คิดน้อยใจว่าเสียความคิดแก่ชาติก ไคความ อับยศนัก" (สาม. 682)

สำนวนว่า เสียความคิด ในตัวอย่างเหล่านี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับสำนวนว่า เสียรู้ ในปัจจุบัน คือ ตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "แพรว"

เสียมเขาควายให้ชวิคกัน

(สมัยก่อน) ใช้ เสียมเขาควายให้ชวิคกัน

(ปัจจุบัน) ใช้ เสียมเขาควายให้ชวิคกัน เช่น "นายแดงใช้วิธีเสียมเขาควายให้ชวิคกัน ทำให้นายคำและเพื่อนทะเลาะกันอย่างรุนแรง"

5 ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์, กวีโวหารโบราณคดี (พระนคร : สำนักพิมพ์ภาวหน้า,

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 “เพราะมันวิ่งเข้าไปเป็นผิงคิไครองเท้ายูที่มีบุญ

ไมรูตัวแล้วจะเสียมเขาควายให้ชวิคกัน”

(ประกาศ. 262)

สำนวนว่า เสียมเขาควายให้ชวิคกัน ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับสำนวนว่า เสียมเขาควายให้ชนกัน ในปัจจุบัน คือตรงตามพจนานุกรมสำนวนโวหารไทย ว่า “บุให้สองฝ่ายทะเลาะกัน”

เอาใจออกหาก

(สมัยก่อน) ใช้ เอาใจออกหาก

(ปัจจุบัน) ใช้ เอาใจออกหาก หรือ เอาใจออกห่าง ก็ได้ เช่น “ทหารเวียตนามเห็นเอาใจออกห่าง (หรือเอาใจออกหาก) มามอบตัวแก่รัฐบาลเวียตนามได้เป็นจำนวนมาก”

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “เดี๋ยวกี่ครั้นเห็นเตี๋ยวขุนตาย แลทหารทั้งปวงเอาใจ

ออกหากเป็นอันมากก็ลึนคิด จึงเอาคาบเชือกคอตาย” (สาม. 26)

“แลคนใช้โง่จิ้นไคยีนอ้วนเสี้ยววาคิคเอาใจออกหาก

โง่จิ้น จึงเอาเนื้อความลอบไปบอกเตี๋ยวเหยียง” (สาม. 31)

“แต่ขุนนางทั้งปวงเอาใจออกหากสอดแคงเครื่องบรรณาการ

แลมีหนังสือออกไปถวายพระยานอนั้น พระมหาเทวีมิไคทราบ” (ราช. 160)

สำนวนว่า เอาใจออกหาก ในตัวอย่างเหล่านี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับสำนวนว่า เอาใจออกห่าง ในปัจจุบัน คือหมายถึง “มีใจฝักใฝ่ฝ่ายตรงข้าม”

8.1.1.1.2 จำนวนคำในสำนวนนั้น ๆ มากหรือน้อยกว่ากันอยู่คำหนึ่ง

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของสำนวนที่ใช้ในความหมายเหมือนกัน ทั้งในภาษาสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน แต่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันอยู่เพียงคำเดียว คือ จำนวนคำในสำนวนนั้น ๆ มากหรือน้อยกว่ากันอยู่หนึ่งคำ เช่น

1. วางยาตาย

(สมัยก่อน) ใช้ วางยาตาย

(ปัจจุบัน) ใช้ วางยา เช่น "เขาตายเพราะถูกลอบวางยา"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "นางคนไข้ก็ถูกจับไปขังตรง ในกรงที่สงไสยว่าจะแอบ

วางยาตายภรรยาจะดม"

(วชิรญาณ. 3/287)

ส่วนว่า วางยาตาย ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายเกี่ยวกับส่วนว่า วางยา ในปัจจุบัน ก็หมายถึง "แอบเอายาพิษให้รับประทานโดยอาจใส่ลงในน้ำหรืออาหาร" จะเห็นได้ว่าส่วนในสมัยก่อนมีจำนวนคำซึ่งเป็นส่วนประกอบมากกว่าปัจจุบันอยู่หนึ่งคำ คือ มีคำว่า ตาย ควย แต่ส่วนในสมัยปัจจุบันไม่มี

หมายเหตุ ในภาษาดั้งเดิมก็ได้ เช่น ภาษาสงขลา ใ้ว่า วางยาตาย แปลว่า "วางยาพิษ" คือ คำว่า ยาตาย เป็นคำนามหมายถึง "ยาพิษ" แต่ภาษากรุงเทพฯ ในสมัยปัจจุบัน เมื่อใ้ว่า วางยาตาย หมายถึง "วางยา (พิษ) ให้ตาย" เช่น "เขาถูกลอบวางยาตาย" แปลว่า "เขาถูกลอบวางยาพิษจนตาย"

2. พอดักเหวี่ยงกัน

(สมัยก่อน) ใช้ พอดักเหวี่ยงกัน

(ปัจจุบัน) ใช้ พอดักพอดักเหวี่ยงกัน เช่น "นักมวยคู่นี้มีขนาดพอดักพอดักเหวี่ยงกัน"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 "อังกฤษจึงโคจรบินขนาด 4.7 นิ้ว จากเรือรบ, ทำราง

และล้อพิเศษ ลากเอาไปสู่กับ 'ลองท้อม', ก็พอดักเหวี่ยงกัน" (สงคราม. 89)

ส่วนว่า พอดักเหวี่ยงกัน ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับ ส่วนว่า พอดักพอดักเหวี่ยงกัน ในปัจจุบัน ก็หมายถึง "พอดักกันโค" จะเห็นได้ว่าส่วนในสมัยก่อนมีจำนวนคำซึ่งเป็นส่วนประกอบน้อยกว่าปัจจุบันอยู่คำหนึ่ง คือ ไม่มีคำว่า พอดัก พอดัก พอดัก และ เหวี่ยง แต่ส่วนในสมัยปัจจุบันมี

๓. ฝนตั้ง

(สมัยก่อน) ไซ้ ฝนตั้ง

(ปัจจุบัน) ไซ้ ฝนตั้งเคา เช่น "เมื่อเห็นฝนตั้งเคามา เขาจึงรีบกลับบ้าน"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "ถ้าเกินจากที่นั่นขึ้นไปสัก 15 นาทีก็จะถึงยอดเขา

แต่ที่ไหนฝนตั้งมาเสียแล้ว"

(ไถลบ้าน.ศร. 264)

สำนวนว่า ฝนตั้ง ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับสำนวนว่า ฝนตั้งเคา ในปัจจุบัน คือหมายถึง "ท้องฟ้ามีครึ้ม แสดงว่าฝนกำลังจะตก" จะเห็นได้ว่า สำนวนในสมัยก่อนมีจำนวนคำซึ่งเป็นส่วนประกอบน้อยกว่าปัจจุบันอยู่หนึ่งคำ คือ ไม่มีคำว่า เคา แต่สำนวนในสมัยปัจจุบันมี

นอกจากสำนวนว่า ฝนตั้ง ในสมัยก่อนยังอาจใช้สำนวนว่า เมฆตั้ง ก็ได้ ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกับ ฝนตั้ง เช่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 "ไต่ฟ้าคำผู้ใหญ่เดาว่า พอเราประสูตแล้ว อากาศที่กำลัง

สว่างมีเมฆตั้ง ฝนตกใหญ่ จนน้ำฝนซึ่งนองซาลาคำหนัก"

(พระประวัติ. 1)

สำนวนว่า เมฆตั้ง ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายอย่างเดียวกับสำนวนว่า ฝนตั้ง ในสมัยก่อน คือหมายถึง "ท้องฟ้า มีครึ้ม แสดงว่าฝนกำลังจะตก"

8.1.1.2 สำนวนที่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันอยู่มากกว่าหนึ่งคำ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของสำนวนที่ใช้ในความหมายเหมือนกันทั้งในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน แต่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันอยู่มากกว่าหนึ่งคำ เช่น

ตึกกว้านบ้านเรือน

(สมัยก่อน) ไซ้ ตึกกว้านบ้านเรือน

(ปัจจุบัน) ไซ้ ตึกรามบ้านของ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 "ที่ตั้งเมืองวางแผนผังแลทำถนนตามแบบเมืองฝรั่งเศส

แต่คึกกวางบ้านเรือนคึกยังสับสน"

(นครวัด. 179)

"ต่อมาชั้นกลางสร้างเป็นตึกสองชั้น ชั้นหลังจึงสร้างเป็น
ตึกฝรั่งอย่างงาม ๆ ควบเหตุนี้คึกกวางบ้านเรือนจึงยังเป็น

หลายชนิดปะปนกัน"

(นครวัด. 179)

ส่วนว่า คึกกวางบ้านเรือน ในตัวอย่างเหล่านี้ น่าจะใช้ในความหมายเดียวกับส่วนในสมัยปัจจุบันว่า ตึกรามบ้านช่อง ที่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันอยู่สองคำ คือ หมายถึง "ตึก และบ้านเรือนจำนวนมาก"

แต่สืบไปเมื่อหน้า

(สมัยก่อน) ใช่ (ตั้ง) แต่สืบไปเมื่อหน้า, แต่สืบไปภายหลัง, แต่สืบไป

(ปัจจุบัน) ใช่ (ตั้ง) แต่สืบไป, ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "แต่สืบไปเมื่อหน้า ห้ามอย่าให้มีภิกษุโลเลละวัฏะประณีต

แลปติฐานควรวาเป็นกิจวัค มิใคร่เรียนธุระทั้งสองฝ่าย"

(4 กฏ. 184)

รัชกาลที่ 4 "แต่สืบไปเมื่อหน้า ถ้าผู้ใดทำวัฏกาหุลเกล้า ๆ ถวายกราบ

บังคมทูลพระกรุณา ถ้าไม่เข้าใจ ยังสงสัยประการใดก็ให้ถามที่
กรมพระอาดิษณ"

(ประกาศ. 77)

"ตั้งแต่สืบไปเมื่อหน้า ถ้าพระยา พระหลวง เจ้าภาชี

จะโกนจุกลงทามุตรหลาน ก็ให้จัดของมาทูลเกล้า ๆ ถวาย

จะใดพระราชทานตอบแทน"

(ประกาศ. 63)

"ตั้งแต่สืบไปเมื่อหน้า อย่าให้ผู้ใดไปมาคบค้ากับพระสงฆ์

แล้ว แลคิดจะให้พระสีกออกมาอยู่กินเป็นัวเป็นเมียกัน"

(ประกาศ. 52-3)

"เพราะฉะนั้นแต่สืบไปภายหลังจะทรงปรึกษาควยการ

บ้านเมืองแลการทั้งปวง"

(ประกาศ. 285)

“แต่นี้สืบไปห้ามอย่าให้คดีสัดทั้งปวงคนภิกษุสามเณร สืบเนื่อง
กัญชา กินสุรา น้ำตาลสม กินชาคา” (ประกาศ. 55)

สำนวนว่า (ตั้ง) แต่นี้สืบไปเบื้องหน้า, แต่นี้สืบไปภายหน้า และแต่นี้สืบไปใน
ตัวอย่างเหล่านี้ น่าจะใช้ในความหมายเกี่ยวกับสำนวนในสมัยปัจจุบันว่า (ตั้ง) แต่นี้ต่อไป
หรือ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป ที่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันมากกว่าหนึ่งคำ คือหมายถึง
“ตั้งแต่วันที่พูดหรือออกประกาศนี้เป็นต้นไป”

ในทันใดวันเดียวกัน

(สมัยก่อน) ใช้ ในทันใดวันเดียวกัน

(ปัจจุบัน) ใช้ ในวันเดียวกันนั้น (เอง)

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 3 “ในทันใดวันเดียวกัน ได้ตามอายุเสวยฉวน ให้การราชาพเจ้า

ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ บ้านเกาะกระบือแขวงเมืองกำปอด” (ทัพพวน. 5)

สำนวนว่า ในทันใดวันเดียวกัน ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายเกี่ยวกับ
สำนวนในสมัยปัจจุบันว่า ในวันเดียวกันนั้น หรือ ในวันเดียวกันนั้นเอง ที่มีคำซึ่งเป็นส่วน
ประกอบต่างกันมากกว่าหนึ่งคำ คือหมายถึง “การพูดกันว่าเหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นในวัน
เดียวกันนั้นเอง”

รวมสายสคือเดียวกัน

(สมัยก่อน) ใช้ รวมสายสคือเดียวกัน

(ปัจจุบัน) ใช้ รวมสายโลหิต

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “เราทั้งสองรักกันเหมือนพี่น้อง รวมสายสคือเดียวกัน

เจ้าโกรธพิวว่าไรจึงไม่เจรจา”

(สาม. 1125)

สำนวนว่า รวมสายสคือเดียวกัน ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายเกี่ยวกับ
สำนวนในสมัยปัจจุบันว่า รวมสายโลหิต ที่มีคำซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างกันมากกว่าหนึ่งคำ คือ
หมายถึง “เป็นพี่น้องรวมบิดามารดาเดียวกัน”

8.1.2 ส่วนที่มีถ้อยคำซึ่งเป็นส่วนประกอบอย่างเดียวกันทั้งในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน แต่ใช้ในความหมายคนละความหมาย ส่วนประเภทนี้ใดแก่ส่วนที่ประกอบควยถ้อยคำอย่างเดียวกันทั้งในภาษาสมัยก่อนและปัจจุบัน แต่สมัยก่อนใช้ในความหมายคนละความหมายกับปัจจุบัน เช่น

๒. เกรงพระทัย

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายว่า "มีใจเกรงกลัว"

(ปัจจุบัน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ไม่อยากจะให้รู้สึกลำบาก"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "พระเจ้าราชาธิราชครั้งนี้ ตั้งแต่สมัยพ่อเพ็ชร แลสมัยนครอินทหาไมแล้ว เปรียบประดุจพระเพลาพระพาทาชาดไปตั้งละข้าง ลงเกรงพระทัยอยู่แล้ว ถ้าเราได้อำมาคย์ทิมฉิน กรอคสมิงพระรามมาเสีย ที่นี้อุประมาดังพระพาทาชาดสิ้น" (ราช. 395)

ส่วนว่า เกรงพระทัย ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายว่า "มีใจเกรงกลัว"

๓. จับมือถือแขน

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายว่า "ถือสา" คำว่า ถือสา นี้ มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "นี่เอาจเป็น เรื่องเป็นราว มักใช้ในทางปฏิเสธ"

(ปัจจุบัน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรมสำนวนโวหารไทย ว่า "ถูกเนื้อต้องตัว มักใช้กับชายที่พยายามจับครองหญิง"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "ทั้งขอมบังคับสำหรับเรื่อมีว่า ถ้าเจ้าของเรื่อว่าบาวคนใครบารางวัลจะโลเดี่ยวพันที่ดั่งนี้ก็ไม่เป็นไร เพราะเราทำเปนให้กันเงียบ ๆ ถึงรู้ก็ไม่ใคร จับมือถือแขน" (วชิรญาณ. 1/65)

ส่วนว่า จับมือถ้อยแขน ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายว่า ถ้อยสา คือ "นับเอาเป็นเรื่องเป็นราว" ข้อความที่ว่า "ถึงรู้ก็ไม่มีใครจับมือถ้อยแขน" หมายความว่า "ถึงรู้ก็ไม่มีใครนับเอาเป็นเรื่องเป็นราว"

เป็นภูเขาเลากา

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายว่า "มาก"

(ปัจจุบัน) ใช้ในความหมายว่า "ใหญ่โต" เช่น "ขยะที่หน้าบ้านนายค่างองโต

เป็นภูเขาเลากา"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 "ส่วนผู้ที่แต่งเรื่องลงหนังสือพิมพ์เป็นนิตยนั้น จึงมักเป็นพวกที่มีการศึกษาอย่างลวก ๆ หรือมีจะนั้นก็เป็นผู้ที่ถูกไล่ออกจากราชการ และมีความเคืองแค้นส่วนตัวอยู่เป็นภูเขาเลากา"

(โคลนตลกตล. 24)

ส่วนว่า เป็นภูเขาเลากา ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายว่า "มาก"

สมน้ำหน้า

(สมัยก่อน) ใช้ในความหมายว่า "สมใจ"

(ปัจจุบัน) ใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เป็นคำแสดกั้นว่าควรได้รับผลร้ายเช่นนั้น" เช่น "ที่นายแดงรถคว่ำก็สมน้ำหน้าแล้ว เพราะเขามักขับรถเร็วอยู่เสมอ"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "นั่งที่โต๊ะเขียนหนังสือรู้สึกเพลินใจเหมือนอยู่บน เพราะเห็นหน้าคนที่เคยเฝ้าพร้อมมูลทั้งเขาเรือน รู้สึกใจคอเบิกบานด้วยคิดสมบัติบ้า ตั้งแต่มาไม่เคยสบายใจเช่นวันนี้ ในเรือมหาจักรีของมันมากเกินไป รูปมันเดินตามเมื่อย้ายห้องไม่ไค้ นิมห่องเดียวสมน้ำหน้าทีจริง ๆ"

(ไกลบ้าน.ศร. 22-3)

ส่วนว่า สมำหน้า ในตัวอย่างนี้ น่าจะใช้ในความหมายว่า "สนใจ"

8.2 ส่วนที่มีโซเฉพาะสมัยก่อน

ส่วนที่มีโซเฉพาะในภาษาร้อยแก้วสมัยก่อน ได้แก่ส่วนซึ่งในสมัยปัจจุบันไม่มีที่โซ ความหมายของส่วนประเภทนี้อาจรู้ได้โดยการพิจารณาจากใจความที่อยู่รอบ ๆ หรืออาจรู้ได้จากพจนานุกรม ๆ เช่น

๒) ตกศึก

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายว่า "ติตราการสงคราม, หรือ ไปราชการสงคราม"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "มาตราหนึ่ง มีในพระธรรมสาครเดิมว่า ช่อชางมา
 วัควายเงินทองไถชาคน ช่อผาผอนเรือชา เขาปลาเมียง
 หมากทรัพย์สิ่งใด ๆ มีพันให้เบี่ยง ผู้ชายตกศึกไกลไกลก็ดี
 และช่อมีโคตกศึกให้ผู้ชายเอาแก่ผู้ของงเต็ม ถ้าผู้ช่อตกศึก
 ผู้ชายมีโคตกศึก ท่านมีให้ชายเอาแก่ผู้ช่อสักอันเลย" (2 กฏ. 331-2)

"มาตราหนึ่ง ไปคาควายกันแลตกศึกและผู้หนึ่งเอาสินนั้น
 รอด ให้ทำสินนั้นเป็นสามส่วน" (3 กฏ. 150)

"แลสำเภาทองพยุแลเสากระโคงหักแลจังกุกครีครีแล
 อับปางแตกเสียก็ดี แลไปกลางทะเลสลัดดีเอาไปก็ดี ถ้าแล
 ไซไซไปทะเลลอคทอชทาแล้วตกศึกก็ดี แลดูนี้ตกทองสำเภา
 ก็ดี" (3 กฏ. 134)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ ส่วนว่า ตกศึก เมื่อดูจากใจความที่อยู่รอบ ๆ อาจกล่าวได้ว่า หมายถึง "ติตกศึก คือ ติตราการสงคราม หรือ ไปราชการสงคราม" เพราะเมื่อคิดถึงสภาพบ้านเมืองในสมัยก่อนที่ผู้ชายต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารในยามที่บ้านเมืองเกิดสงครามแล้ว ความหมายเช่นนี้ก็น่าจะใช้ได้

นอกจากสำนวนว่า ตกตึก แล้ว ในภาษาสมัยก่อนยังใช้สำนวนว่า ตกขาศึก
โคควย เช่น

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ถ้าโคควยว่าสัดจับชายฉ่วไปโค แลสำเภาสัดไป

ตกขาศึก ใหหญิงอยู่ตาเจดีย์” (2 กฏ. 240)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ สำนวนว่า ตกตึก เมื่อดูจากใจความที่ถูกรอบ ๆ อาจกล่าว
ได้ว่า หมายถึง “ตกแกขาศึก, คือ ตกขาศึกจับไป”

คือ

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ ว่า “พูดตองใจ,
พูดประจบ” (ในสมัยปัจจุบัน มีสำนวนซึ่งมีความหมายคล้ายกันคือ
สำนวนว่า ตีสนิพ)

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 “เสีเกรตารีพูดอังกฤษไม่ได้ ไปวานใครที่รู้ภาษาอังกฤษมาพูด

ตรงข้ามมาตีคอดถามว่าพอเห็นเอกสทิธิเช่นเป็นอย่างไรบ้าง
พอนิ่งเสียไม่ตอบ”

(ไกลบ้าน.โอ.284)

“เจ้าคนนั้นซัดถึงพอวาเคยชำระมาครั้งหนึ่งแล้ว กัดมอวด
ตอไปว่าไคยีนพุกภาษาไทยกัน ตัวเข้าใจบางคำ ตีคอปเป็นมา
จากข้างเหนือของจีนควยกัน”

(ไกลบ้าน.ศร.203)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ สำนวนว่า คือ เมื่อดูจากใจความที่ถูกรอบ ๆ อาจกล่าว
ได้ว่า น่าจะใช้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ

หมายเหตุ สำนวนว่า คือ นี้ยังคงมีใช้อยู่ในภาษาถิ่นบางถิ่น เช่น ภาษาสงขลา
แปลว่า “พยายามพูด หรือ ทำอาการให้ถูกใจ”

เต็มทอง

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายว่า “เต็มที”

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "กุเลียงมิ่งก็เต็มกอง เป็นโขนจึงทรยศมาครายตอก" (สาม. 181)

"ฝ่ายโจโฉโยนข้าพเจ้าว่าคังนั้นก็หัวเราะ แล้วว่า
ซึ่งจะเลี้ยงทานให้เต็มกองเหมือนข้าพเจ้านั้นไม่ได้ ทุกวันนี้
หากทานยังขัดสนจึงอ่อนนอมต่อ" (สาม. 249)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ ส่วนนวนว่า เต็มกอง เมื่อดูจากใจความที่อยู่รอบ ๆ อาจกล่าวได้ว่า หมายถึง "เต็มที"

/ เตมหยาก

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายว่า "อยากเต็มที, หิวเต็มที"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "สถานหนึ่งคือให้กักขังสุนัขร้ายทั้งหลายไว้ ในหออาหาร
หลายวันให้เตมหยาก แล้วปลดปล่อยออกให้กัดทั้งเนื้อหนังกิน ให้
เหลือแต่รางกระดูกเปล่า" (4 กฏ. 120)

ตามตัวอย่างนี้ ส่วนนวนว่า เตมหยาก คือ เตมอยาก เมื่อดูจากใจความที่อยู่รอบ ๆ อาจกล่าวได้ว่า หมายถึง "อยากเต็มที, หิวเต็มที"

/ โทโสมาแขก

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายว่า "ความโกรธที่เป็นเพียงชั่วคราว"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ชายไปจากเรือนหญิงมิได้นำภาชนะานพนกำหนด แลทรัพย์
สิ่งของ ๆ ชายยังระคนปนกันอยู่ระเรือนหญิง ชายมิได้เอามา
ทานว่าชายยังรักหญิงอยู่ จึงมิได้เอาทรัพย์สิ่งของไป ทานว่า
ชายเลมิกเป็นแต่โทโสมาแขกจะเอาเป็นชาคจากตัวเมียกันนั้น
มิได้"

(2 กฏ. 233)

คำว่า มาแขก คือ มาแขก ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรม ๗ ว่า "จรมา, มาสู่" ส่วนคำว่า โทโสมาแขก เมื่อดูจากใจความที่อธิบาย ๗ และดูตามความหมายใน พจนานุกรม ๗ อาจกล่าวได้ว่า หมายถึง "ความโกรธที่มาสู่ หรือมาเยี่ยมเพียงชั่วคราว"

✓ นอยตัว

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายว่า "มีกำลังคนน้อย"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ขณะนั้นมาไซมาบอกว่าสุมาอียกทหารมาแล้ว ขงเบ้ง
แจ้งดังนั้นก็ตกใจ ทหารทั้งปวงก็หน้าซีดไปสิ้นทุกคน ขงเบ้ง
นอยตัว แลทหารผู้ใหญ่ก็ไม่อยู่ มิรู้ที่จะสู้รบประการใด" (ตาม. 1354)

"ท่านจงจารึกทรงลงอักษร เป็นชื่อเรา ถ้าเห็นสุมาอี้ยกมา
จงคุมทหารรีบหนีไปทางใหญ่ ตัวเราจะคุมทหารชุมนุมเดินตาม
ราวป่า ทหารสุมาอี้ยเห็นนอยตัวก็โลภระชั้นไป" (ตาม. 1357)

"ให้เร่งกองทัพออกไปตีมอญ ไครบพุ่งแทงฟันกันเป็น
สามารถ ทัพมอญนอยตัวคานทานมิได้ ก็แตกร่นลงมาจนถึง
ทัพหลวง" (ราช. 447)

รัชกาลที่ 3 "ไทรภูวนคายเป็นอันมาก ณ เมืองไซงอน ยังเหลือ
แต่องผู้ใหญ่นหนึ่งกับไทรภูวนนอยตัวอยู่" (ทัพภูวน. 43)

ความตัวอย่างเหล่านี้ ส่วนคำว่า นอยตัว เมื่อดูจากใจความที่อธิบาย ๗ อาจ
กล่าวได้ว่า หมายถึง "มีกำลังคน หรือ กำลังพลน้อย"

✓ หน้าเหลาหน้าขาว

(สมัยก่อน) น่าจะใช้ในความหมายว่า "อยู่ต่อหน้าสำหรับอาหาร"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "แล้วองอุณจึงว่าวันนี้เป็นหน้าเหลาหน้าขาวอยู่ ถ้าจะ
ปรึกษาขอราชการก็ให้คงไว้วันอื่นเถิด" (ตาม. 42)

เมื่อจุกจากใจความที่มีมาก่อน ส่วนนั้นว่า หน้าเหลาหน้าขาว ปรากฏว่ากล่าวถึง การตั้งโต๊ะเตรียมรับประทานอาหาร ถึงขอความต่อไป

อยู่มาวันหนึ่งให้แต่งโต๊ะแล้ว ให้หาขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยมา แลขุนนางทั้งปวง เกรงตั้งโต๊ะสิ้น ก็พากันไป ณ สวนดอกไม้หนึ่ง ลอมจะกินโต๊ะ ตั้งโต๊ะเห็นขุนนางพร้อมแล้วก็ถือกระบือออกมา จึงห้ามว่าอย่าเพื่อเสด็จสุธา เราจะปรึกษาราชการขอหนึ่ง ก่อน...

(สาม. 41)

จะเห็นได้ว่า ส่วนนี้ น่าจะหมายถึง “เวลาที่กำลังจะรับประทานอาหาร, หรืออยู่ต่อหน้าสำหรับอาหาร ซึ่งเป็นเวลาสำราญไม่ควรนำเอาเรื่องหนักสมองมาพุกกัน”

8.3 ส่วนความเปรียบเทียบ

การใช้ส่วนความเปรียบเทียบในภาษาก็เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ หรือนึกเห็นภาพ สิ่งที่ยู่อ่างหนึ่งสื่อต้องการกล่าวถึงได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น ในที่นี้จะไม่นั้นเรื่อง ลักษณะ และวิธีใช้ ส่วนความเปรียบเทียบที่ปรากฏอยู่ในภาษาทั้งสมัยก่อนและปัจจุบัน เพราะในภาษาทั้งสองสมัยมี ลักษณะและวิธีใช้ส่วนความเปรียบเทียบเหมือนกันอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่จะกล่าวถึงความแตกต่าง ในด้านความคิด หรือเรื่องราว ที่นำมาใช้เปรียบเทียบกันในส่วนความเปรียบเทียบสองสมัย ตาม หัวข้อต่อไปนี้

8.3.1 ส่วนความเปรียบเทียบที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันแต่มีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป

8.3.2 ส่วนความเปรียบเทียบที่ใช้เฉพาะสมัยก่อน

8.3.1 ส่วนความเปรียบเทียบที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันแต่มีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป

ส่วนความเปรียบเทียบในภาษาสมัยก่อนที่ยังคงใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ส่วนความเปรียบเทียบทำนอง เดียวกันกับปัจจุบัน และส่วนความเปรียบเทียบที่อ้างถึงสุภาษิตหรือคำพังเพยที่เพี้ยนกับสมัยปัจจุบัน

8.3.1.1 ส่วนความเปรียบเทียบทำนองเดียวกันกับปัจจุบัน

ส่วนความเปรียบเทียบประเภทนี้ได้แก่ ส่วนความเปรียบเทียบที่ไม่เหมือนกัน ในสมัยปัจจุบัน แต่เป็นไปในทำนองเดียวกัน เช่น

๘. เปรียบเทียบความยินดีว่าราวกับใดของที่มีค่ามาก

(สมัยก่อน) ใช้สำนวนความเปรียบเทียบว่า เปรียบประดุจไค้สมบัติบรมจักรพรรดิ, ราวกับไค้พิศสมบัติ, อุปมาดังกำพร้าวไรทรัพย์สิน ครั้นไค้ทองแสน คำสิ่งแล้วก็มีความยินดีนัก

(ปัจจุบัน) ใช้เป็นสำนวนความเปรียบเทียบว่า ใค้ใจดังไค้แก้ว เช่น "นายแดง เล่าว่า ใค้ใจดังไค้แก้วเมื่อรู้ว่าสอบไล่ไค้"

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ซึ่งพระเจ้านาเราทรงพระอุสาห์ยกพลทวยทหารลงมา

ปรารถนาจะทำสืบประยุทธสงครามควยเราผู้หลานนั้น เรา

มีความยินดียิ่งนัก เปรียบประดุจไค้สมบัติบรมจักรพรรดิก็มี

เท่าเทียม"

(ราช. 240)

"ซึ่งพระเจ้าหงษาวดีมีหนังสือว่ากล่าวมานี้ เรายินดี
ราวกับไค้พิศสมบัติ"

(ราช. 240)

"แตนางเมษมะนิกันนี้ ตั้งแต่ไค้มาเป็นหม่อมทามพระยาน้อย

แล้ว มีความปลื้มจิตต์นัก ดิมมะจักคิดถึงสามี่เกาที่เดียว อุปมา

ดังคนกำพร้าวไรทรัพย์สิน ครั้นไค้ทองแสนคำสิ่งแล้วก็มีความยินดีนัก" (ราช. 111)

สำนวนความเปรียบเทียบในตัวอย่างเหล่านี้ เป็นทำนองเดียวกันกับที่ใ้ใช้ในภาษาสมัย
ปัจจุบัน คือ มักเปรียบเทียบยินดีหรือใค้ใจว่าราวกับใดของมีค่ามาก เช่นสำนวนว่า "ใค้ใจดัง
ไค้แก้ว" เป็นต้น

8.3.1.2 สำนวนความเปรียบเทียบที่อ้างสุภาษิต (6) หรือ คำพังเพย (7) ที่มี

ข้อความเพี้ยนกับสมัยปัจจุบัน

6 คำว่า สุภาษิต มีความหมายตามพจนานุกรม ๖ ว่า "คำพูดที่ถือเป็นคนดี"

7 คำว่า พังเพย มีความหมายตามพจนานุกรม ๖ ว่า "คำที่กล่าวขึ้นลอย ๆ เป็น
คำกลาง เพื่อให้ความเข้ากับเรื่อง"

ส่วนความเปรียบประเพณี ไต่ถามส่วนในภาษาสมัยก่อนที่ยกข้อความ
อันเป็นสุภาษิต หรือคำพังเพยขึ้นมาเปรียบเทียบกับข้อความที่กำลังกล่าวถึง และสุภาษิต หรือ
คำพังเพยที่ยกมานั้น มีข้อความเพี้ยนกับสมัยปัจจุบัน เช่น

๑) ปากยังไม่หายกลิ่นน้ำนม

(สมัยก่อน) ไช้ ปากยังไม่หายกลิ่นน้ำนม
(ปัจจุบัน) ไช้ ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "จงดูจิงว่า แอหัวทิมเป็นเด็กหนุ่มปากยังไม่หายกลิ่นน้ำนม

อันจะคิดเป็นกลอุบายเหมือนท่านคิดนั้นไม่เห็นด้วย" (ตาม. 1307)

คำพังเพยในส่วนความเปรียบตามตัวอย่างนี้ ยังมีที่ไช้ในสมัยปัจจุบัน แต่เพี้ยน
กันเล็กน้อย คือ ปัจจุบันไช้ ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม

๒) แมลงหวี่หารูจักแสงเพลิงไม้

(สมัยก่อน) ไช้ แมลงหวี่หารูจักแสงเพลิงไม้ บินโฉบฉาบเข้าไปหา
(ปัจจุบัน) ไช้ แมลงเม่าบินเข้ากองไฟ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ซึ่งเรารับไว้ไค้ไม้เสียเมืองทั้งนี้ เหตุว่ามีที่มันจึงหาหัก
เอาไค้ไม้ ซึ่งท่านทั้งปวงว่าจะให้ตามนั้น ดูหนึ่งแมลงหวี่
หารูจักแสงเพลิงไม้ บินโฉบฉาบเข้าไปหา ไม่ทันพริบตาจะ
เป็นจุลวิจุลไปเอง" (ราช. 444)

คำพังเพยในส่วนความเปรียบตามตัวอย่างนี้ ยังมีที่ไช้ในสมัยปัจจุบัน แต่เพี้ยน
กันเล็กน้อย คือปัจจุบันไช้ แมลงเม่าบินเข้ากองไฟ

๓) เรียกลมให้เรือเสีย

(สมัยก่อน) ไช้ เรียกลมให้เรือเสีย
(ปัจจุบัน) ไช้ ชักใบให้เรือเสีย

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “โศกจึงเข้าไปหาขุนทวนว่า เมื่อที่ปรึกษาทั้งปวงกับ
 เตียวเจียวเข้ามาคัดทานหามทานมิให้ต่อสู้ หวังจะไต่ทาน
 ไปอ่อนน้อมแก่อใจโฉนนั้น ประารถนาเพื่อจะรักษาครอบครัวของ
 ตัวเอาความสุขหาเจ็บรอนควยทานไม ก็แต่จะเรียกลมให้
 เรือเสีย”

(สาม. 653)

คำพังเพยในสำนวนความเปรียบตามตัวอย่างนี้ ยังมีที่ใช้ในสมัยปัจจุบัน แต่เพี้ยน
 กันเล็กน้อย คือปัจจุบันใช้ ชักใบให้เรือเสีย

- ✓ ลูกไก่อยู่ในงอมมือ
 (สมัยก่อน) ใช้ ลูกไก่อยู่ในงอมมือ
 (ปัจจุบัน) ใช้ ลูกไก่อยู่ในกำมือ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ถึงมาทวาดมิงอายมณฑะยานหนีเข้าไปอยู่ในเมืองนั้น
 ไซวามันจะแซกแผนคินไปพนกัหามิได้ เหมือนลูกไก่อยู่ใน
 งอมมือเรา ถ้าจะบีบเข้าเมื่อใดก็ตายเมื่อนั้น”

(ราช. 414)

คำพังเพยในสำนวนความเปรียบตามตัวอย่างนี้ ยังมีที่ใช้ในสมัยปัจจุบัน แต่
 เพี้ยนกันเล็กน้อย คือปัจจุบันใช้ เหมือนลูกไก่อยู่ในกำมือ

8.3.2 สำนวนความเปรียบที่ใช้เฉพาะสมัยก่อน สำนวนความเปรียบที่ใช้เฉพาะ
 สมัยก่อน ได้แก่สำนวนความเปรียบที่ไม่มีใช้ในสมัยปัจจุบัน อาจเป็น เพราะเป็นสำนวนที่พื้นสมัย,
 เป็นสำนวนความเปรียบที่ไม่ใช่สำนวนไทย หรือเป็นสำนวนความเปรียบของผู้แต่งเอง

8.3.2.1 สำนวนความเปรียบที่พื้นสมัย

สำนวนความเปรียบประเภทนี้ หมายถึงสำนวนความเปรียบที่พูดถึง
 สิ่งหนึ่ง โดยอาศัยเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งผู้อ่านในสมัยปัจจุบันไม่คุ้นเคยหรือไม่รู้จัก
 อาจเป็นการเปรียบเทียบกับสิ่งของหรือสถานการณใดก็ได้ เช่น

เปรียบเทียบเกาอี้ยาวและโต๊ะกินข้าวกับกระดานอยู่ไฟ

(สมัยก่อน) ใช้ส่วนความเปรียบว่า เล็กกว่ากระดานอยู่ไฟสักฝ่ามือหนึ่ง,
กว้างเท่ากระดานอยู่ไฟ

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "ต่อมาริมกราบเรือมีเกาอี้ยาว เล็กกว่ากระดานอยู่ไฟ

สักฝ่ามือหนึ่งแต่พอนั่งพอเอนได้"

(ไกลบ้าน. โอ. 26)

"ลงไปชั้นล่างที่เป็นห้องนอนนั้นพอดึงโต๊ะกินข้าววางเท่า
กระดานอยู่ไฟ มีขอบสองข้างกันจวนตก"

(ไกลบ้าน. โอ. 103)

ส่วนความเปรียบในตัวอย่างเหล่านี้ อาจนับได้ว่าพินสมัย เพราะกระดานอยู่ไฟ
ในสมัยปัจจุบันเป็นสิ่งของที่หาได้ยาก หญิงที่คลอดบุตรใหม่ ๆ ไม่จำเป็นต้องอยู่ไฟเหมือนสมัย
ก่อน การเปรียบเทียบเกาอี้ยาวและโต๊ะกินข้าวกับกระดานอยู่ไฟ จึงไม่ทำให้อ่านส่วนมาก
ในสมัยปัจจุบันเห็นภาพ

8.2 เปรียบเทียบการที่คนมาชุมนุมกัน เพื่อดูสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับการที่คนมาชุมนุมกัน เพื่อดูโนรา
ท่าโรง

(สมัยก่อน) ใช้ส่วนความเปรียบว่า ยิ่งกว่ามีโนราท่าโรง, ดูเป็นดูโนราท่าโรง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "แต่ตลาดเหล่านี้พอเข้าไม่ได้ เพราะเป็นที่ประชุมคนจอแจ

ถ้าขึ้นเข้าไปก็ยิ่งกว่ามีโนราท่าโรง จะรวมกันดูจนไม่แลเห็นอะไร" (ไกลบ้าน. โอ. 281)

"วันนี้เจ็บขาไม่ได้ไปกินเช้าตามเคย กินในห้องกับชายสองคน
คลุกเข้ากับกะปิ อ้ายคนโง่มันดูเป็นดูโนราท่าโรง พุดคำนี้จนคิด
กันแล้ว"

(ไกลบ้าน. โอ. 57)

ส่วนความเปรียบในตัวอย่างเหล่านี้ อาจนับได้ว่าพินสมัย เพราะเป็นการ
เปรียบเทียบสถานการณ์หนึ่งกับสถานการณ์ซึ่งผู้อ่านส่วนมากในสมัยปัจจุบันไม่เคยพบเห็น การ
แสดงโนราที่ละ 5 โรง ในสมัยก่อนคงจะมีผู้คนตื่นเตนไปชมกันมาก

เปรียบเทียบการไปเที่ยวซื้อของโดยมีผู้คุ้มกันอย่างแข็งแรง และมีคนมุงดูมากมาย
กับการที่พระยาอินชิ่งซาเดินจากชมรมหนึ่งไปอีกชมรมหนึ่ง

(สมัยก่อน) ใช้ส่วนความเปรียบว่า การมันใหญ่มากเหมือนพระยาอินชิ่งซาเมื่อ
จะออกเดินจากชมรมนี้ไปชมรมโนน

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 5 "ก่อนเวลากินเข้าได้ไปเที่ยวห้างริม ๆ นั้นเอง การมันใหญ่
มากเหมือนพระยาอินชิ่งซา เมื่อจะออกเดินจากชมรมนี้ไปชมรม
โนน มีไปดึกมาไปกันคนเดียวก่อน แลวราชของครักษ์แลเจ้าเมือง
กรมการเดินสองข้างเหมือนพราหมณ์ พวกคนก็คุ้มแน่นเหมือนดู
พระยาอินชิ่งซา"

(ไถ่บ้าน. ๘๓)

ส่วนความเปรียบในตัวอย่างนี้ อาจนับได้ว่าทันสมัย เพราะเป็นการเปรียบเทียบ
เทียบสถานการณ์หนึ่งกับสถานการณ์ซึ่งผู้อ่านส่วนมากในสมัยปัจจุบันไม่เคยพบเห็น คือ ประเพณี
โลชิงซา

8.3.2.2 ส่วนความเปรียบที่เข้าใจว่าไม่ใช่ส่วนไทย

ส่วนความเปรียบประเภทนี้มีใช้ในหนังสือสามก๊ก และราชาธิราช
เข้าใจว่าเป็นส่วนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ภาษาจีน และมอญ ตามลำดับ เพราะส่วนความ
เปรียบของไทยไม่นิยมการเปรียบเทียบในทำนองนี้ เช่น

✓ เปรียบศัตรูกับ หูกสิว, หรือ วันโรค

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "อองอุยจึงว่า เตียวพ้อนี้ถึงจะเป็นศัตรูท่านก็เหมือนกับ
หูกสิวอันเป็นที่กายภายนอก แต่จะเอาเด็บสะกิดเสี้ยก็จะหายไป
อันเล่าปีจะเข้ามาตั้งอยู่ในเมืองนั้น เหมือนวันโรคอันเป็นยอด
ชั้นในอก ยากที่จะรักษาได้"

(สาม. 871)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนจีน สำนวนความเปรียบ
ในภาษาไทยสมัยปัจจุบันนิยมเปรียบเทียบถือว่าเป็น เสียนหนามแผ่นดิน

เปรียบความเข้าใจเหมือนเป็นผีในอก

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ขงเบ้งจึงว่า ครึ่งก่อนเรายกทหารไปทำเสียการแก่ชาติ
ที่ค่าบิลิกนั้นเป็นอันมาก ทว่าวันนี้เหมือนเป็นผีอยู่ในอกเข้าใจนัก
ก็คิดจะไปทำการแก่แดนให้ใด" (ตาม. 1364)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนจีน สำนวนความเปรียบ
ในภาษาไทยสมัยปัจจุบันนิยมเปรียบเทียบความเข้าใจ เหมือนหนามยอกอก

เปรียบผู้ที่มีความสามารถแต่ไม่มีกำลังและอำนาจเหมือนมังกรอยู่ในหนอง และ
เปรียบว่าเมื่อผู้นั้นมีกำลังมากขึ้นจะสามารถทำการใหญ่ได้เหมือนมังกร ไต่ออกสู่ทะเลใหญ่

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ใจโจจึงว่า เค้าปี่อุปมาเหมือนมังกรอยู่ในหนอง แต่กำเนิด
มายังไม่พบน้ำลึก บัดนี้ไคเมืองเกงจิวมีกำลังมากขึ้น เหมือนมังกร
ออกไคถึงทะเลใหญ่ นานไปเมื่อหน้าเห็นเราจะกำจัดชัดสน" (ตาม. 804)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนจีน และไม่มีที่ใช้ใน
ภาษาไทยสมัยปัจจุบัน

เปรียบชาติที่มาติดเมืองว่าเหมือนเพลิงตามไหมชนคัรวอนจักหุอยู่แล้ว.

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "อันธรรมชาติที่มาติดเมืองจวนจะไคแล้วจะถอยเสียนั้นก็หา
มีอย่างไมเหมือนเพลิงตามไหมคิดชนคัรวอนจักหุอยู่แล้วจะมีกับเสีย
และนั่งอยู่ให้เพลิงคัเบองนั้นไคหรือ" (ตาม. 871)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนจีน และไม่มีใช้ในภาษาไทยสมัยปัจจุบัน

เปรียบคนที่ร้ายอยู่แล้วเมื่อใดเป็นใหญ่ขึ้นจะเหมือนกับเสือร้ายที่เหวคาซุบใหม่ปึก
จะยิ่งร้ายชึ้นกว่าเก่า

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ขุนทวนคนนี้มีสติปัญญา ทหารมีกำลังก็มีเป็นอันมาก
พระบิศาของพระองค์ตั้งให้เป็นเพี้ยกัจกุนหล้าเชียงเท
มียศยังต่ำอยม้นจึงยังเกรงกลัวเราอยู่ บัดนี้พระองค์ตั้งให้
มันเป็นใหญ่ขึ้นครั้งนี้ ก็จะมีมานะตั้งยศอย่างให้ใหญ่ยิ่งกว่าเก่า
เหมือนเสือร้ายอยู่แล้วเทพคามาซุบใหม่ปึกขึ้นอีกเล่า บินได้
แล้วก็จะร้ายยิ่งกว่าเก่า"

(สาม. 1173)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนจีน และไม่มีใช้ในภาษาไทยสมัยปัจจุบัน

เปรียบเทียบความเร็ว่าเหมือนผาไม้ไผ่

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "โบราณว่าไว้ ถ้าจะรบศึกใหญ่ที่สูงถึงจะคอยศัตร์รุกก็ไค
เปรียบ อาจเอาชัยชนะไคไคโดยเร็วเหมือนผาไม้ไผ่"

(สาม. 1347)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนจีน สำนวนความเปรียบ
ในภาษาไทยนิยมเปรียบความเร็ว่า เร็วเหมือนจักรผัน

เปรียบว่าอับจนเหมือนคิกกรงเหล็ก

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 "ทหารมอญฆ่าพม่าล้มตายลงเป็นอันมาก มีอาจจะตีหัก

ออกมาได้ มังมทานราชชาติใจยิ่งนัก พาทหารถอยมาจึงคิดว่า
 ครั้งนี้เราอับจนตกอยู่ในที่ลอม อุปมาคังคิกกรงเหล็กจะอยู่ที่
ไม่ได้จะหนีไปก็ไม่มีประตูออก จะตองดองหักกรงเหล็กคูที่หนึ่ง” (ราช. 300)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนมอญ สำนวนความเปรียบ
 เช่นนี้ในภาษาไทยสมัยปัจจุบันอาจใช้ว่า เหมือนหมาจวนครอก

เปรียบความเล็กของเมืองวารวากับจะเอาดินถมให้เต็มได้โดยง่าย

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “ทำไมกับเมืองอังวะสักหยิบมือหนึ่งเท่านั้น จะเอาแถมุดิน
ทิ้งเข้าไปในกำแพงเมืองคนละก้อน ๆ เท่านั้น ถมเสียให้เต็ม
กำแพงเมืองในเวลาเดียวก็จะได้” (ราช. 467)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ เข้าใจว่าเป็นสำนวนมอญ และไม่มีใช้ใน
 ภาษาไทยสมัยปัจจุบัน

8.3.2.3 สำนวนความเปรียบซึ่งเข้าใจว่าเป็นของผู้แต่งเอง

สำนวนความเปรียบประเภทนี้ ได้แก่สำนวนความเปรียบซึ่งเข้าใจ
 ว่าเป็นของผู้แต่งเอง คือตามแต่ผู้แต่งจะเห็นว่าสิ่งใดควรเปรียบกับสิ่งใดก็นำมาเปรียบกัน
 มิได้เปรียบตามความนิยมในสมัยนั้น ความเปรียบเช่นนี้มักไม่ซ้ำกัน เช่น

เปรียบคนสองคนที่มีความผิดทั้งคู่ว่าเหมือนมะเขือขึ้นกับปลาร้า

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 1 “สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ฟังดังนั้นก็ทรงพระโกรธ จึงตรัส
 ว่าผู้ใหญ่ก็โทษเด็ก เด็กก็โทษผู้ใหญ่ ไม่มีใครยอมผิด อ้ายเด็กก็
 ไวใจผู้ใหญ่ก็ชั่วจึงเสียการ เปรียบเนื้อความที่ตน ๆ อุปมาคัง
มะเขือขึ้นพอกกรกับปลาร้า จะติเตียนว่าผลมะเขือขึ้นนั้นก็มิได้
 เพราะปลาร้าเค็ม จะติว่าปลาร้าเค็มนั้นก็มิได้เพราะผลมะเขือขึ้น” (ราช. 449)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ น่าจะเป็นสำนวนของผู้แต่งเอง เพราะไม่พบสำนวนเช่นนี้ในหนังสืออื่นเลย ผู้แต่งนำ มะเขือขึ้น กับ ปลาร้า มาเปรียบเทียบกับผู้ใหญ่ กับ เด็ก ซึ่งมีความนึกถึงกั ถาผู้แต่งไม่อธิบายว่าเปรียบเทียบกับในแง่ใด ผู้อ่านก็คงไม่เข้าใจ เช่น กล่าวว่ “ผู้ใหญ่กับเด็กก็เหมือนมะเขือขึ้นกับปลาร้า” อย่างนี้ไม่มีใครเข้าใจ ผู้แต่งจึงต้องอธิบายว่าเหมือนอย่างไร ดังที่ปรากฏในตัวอย่างแล้ว

เปรียบเสากระโคงกับคนหมาก

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 4 “กำป็นเข้าอยู่ไว้ดูเสากระโคงสระพริงดังคนหมากจะนับประมาณมิได้”

(จ.ม.ราโท. 188)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ ผู้แต่งเปรียบเทียบความสูงและจำนวนอันมากมายของเสากระโคงเรือ กับ ของคนหมาก

เปรียบเทียบลักษณะของลูกปิ่นที่ยิงมาไม่ขาดสายกับน้ำที่ฉุดจากสายทอดับเพลิง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 “แต่วิธีเหล่านี้ยอมจะเปลืองชีวิตทหารมาก, เพราะปืนเล็กสมัยนี้ยิงได้โดยแม่นยำในระยะไกล และยิงได้เร็วมากจนอาจจะยิงกราดสดมาเป็นहांนได้, ทั้งมีหน้าซำมีปืนกลซึ่งยิงไกวกับสูบลายลูกตะกั่วโรยมาอย่างสูบน้ำจากสายทอดับเพลิง ซึ่งเป็นของพันวิสัยที่ใครจะทนทานได้”

(สงคราม.2)

สำนวนความเปรียบในตัวอย่างนี้ ผู้แต่งเปรียบเทียบลักษณะของลูกปิ่นที่ยิงมาไม่ขาดสายว่าเหมือนน้ำที่ฉุดออกจากสายทอดับเพลิง

เปรียบเทียบความเล็กและความไม่สำคัญของเรือไทยกับแสนยานุภาพทางทะเลของฝรั่ง

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 “คว่ทานทั้งหลายนึกดูไปอีกที, ลองเดินจากนี้ลงไปถึงตำแม่น้ำ, มองดูที่ก้ำดังทางเรือเรามีสุ่เขาหรือไม ? ไม่มีเลย! เทากับเราเอาที่บนขมปังหรือเอาเรือที่เล็กเล่นไปลอยยอวคเด็ก. สำหรับให้ผู้ที่เขามีเรือจริงหัวเราะเขา” (เทศนา.25)

คำว่า กำลังทางเรือ ในตัวอย่างนี้ น่าจะหมายถึง "กองเรือรบ" ซึ่งในสมัยนั้นประเทศไทยยังไม่มี คงมีแต่เรือที่ไม่ใช่เรือรบ ส่วนแนวความเปรียบในตัวอย่างนี้ ผู้แต่งเปรียบเทียบความเด็กและความไม่สำคัญของเรือที่ไทยมีอยู่ กับแสนยานุภาพทางทะเลของฝรั่ง

เปรียบเทียบความฉลาดที่ไม่มีควมดีและความสุจริตกับคักซึ่งกอบนพันทราย

ตัวอย่าง

รัชกาลที่ 6 "ความฉลาดแม้ไม่มีควมดี และความสุจริตเป็นรากเหง้าอยู่แล้ว ก็อุประมาเหมือนหนึ่งคักงามซึ่งกอบนพันทราย ซึ่งไม่ซำก็ตองตักโค่น" (โคลนตลก้อ.123)

ส่วนแนวความเปรียบในตัวอย่างนี้ ผู้แต่งเปรียบเทียบ ความฉลาดที่ไม่มีควมดี และความสุจริต ว่าเหมือนคักซึ่งกอบนพันทราย ขอมไม่มั่นคง ไม่ซำคองตองตักหังลงมา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย